

**POMIRENJE PROŠLOSTI U BOSNI I HERCEGOVINI:
NEGIRANJE GENOCIDA I ULOGA MORALNE INVERZIJE**

**RECONCILING THE PAST IN BOSNIA AND HERZEGOVINA -
GENOCIDE DENIAL AND THE ROLE OF MORAL INVERSION**

Sažetak

U ovome radu autor nudi jedinstvenu perspektivu o ulozi administrativnog zla u modernom društvu, identificirajući moralnu inverziju u kontekstu negiranja genocida. Tekst pokriva nedavne događaje i vijesti u vezi sa rezolucijama o genocidu u Srebrenici i ulogu koju igraju srbijanski političari i političari bosanskih Srba u koordiniranim i finansijski podržanim nastojanjima da se diskreditiraju dobro dokumentirane činjenice o genocidu i zločinima počinjenim u Bosni i Hercegovini. Autor zaključuje da se pomirenje može postići istinskim i zajedničkim pokušajem da se prepoznaju zločini počinjeni od svih i u ime svih i da se, minimalno, pomirenjem ne smije podržati moralna inverzija i negiranje genocida.

Ključne riječi: *moralna inverzija, administrativno zlo, genocid, negiranje genocida, pomirenje*

Summary

In this paper, author offers a unique perspective on the role of administrative evil in modern society, identifying moral inversion in the context of genocide denial. The text covers recent events and news surrounding Srebrenica genocide resolutions and the role that Serbian and Bosnian Serb politicians play in the coordinated and financially backed efforts to discredit the well documented facts about genocide and atrocities committed in Bosnia and Herzegovina. The author concludes that the reconciliation can only be achieved through a genuine and concerted attempt to recognize the evils committed on behalf and in the name of all sides and that a minimum, reconciliation must not lend its hand to the moral inversion and the realities of the genocide denial on the ground.

Key Words: *moral inversion, administrative evil, genocide, genocide denial, reconciliation*

Objašnjavajući ulogu upravnog zla u modernom društvu, Adams i Balfour (2014) identificirali su moralnu inverziju kao „zlo“ koje je „uvjerljivo redefinirano kao dobro“, a gdje „obični ljudi mogu suviše lahko da se uključe u akte upravnog zla vjerujući da ono što oni rade ne samo da je ispravno nego ustvari dobro“ (str. 4).¹ Suštinski, moralna inverzija je evidentna u komentarima cijelog spektra izabраних званичника srbijanskih i bosanskih Srba, u medijima i među običnim ljudima za vrijeme a i nakon rata u Bosni i Hercegovini. Kako se inače dâ objasniti da se i dvadeset godina nakon genocida koji su počinili bosanski Srbi i srpske snage u Bosni i Hercegovini i dalje nastavlja otvoreno negiranje genocida u zajednicama bosanskih Srba i u Srbiji, predvođenim od izabраних званичника i medija?² Na isti način na koji su zločini nad nesrbima tokom rata bili opravdani, političko rukovodstvo i mediji bosanskih Srba pokušavaju dezinficirati i pogrešno tumačiti činjenice o ratu, pod izgovorom da su sve strane činile zvjerstva, koristeći se moralnom inverzijom.

Kao odgovor na nedavnu britansku inicijativu za usvajanje rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a uz obilježavanje dvadesete godišnjice genocida u Srebrenici, najgoreg zločina u Evropi od Drugog svjetskog rata, Željka Cvijanović, premijerka manjeg entiteta Bosne i Hercegovine poznatog kao Republika Srpska, prikazala je taj potez kao „napad“.³ Predložena rezolucija kojom se „spominje genocid u Srebrenici, samo je razljutila bosanske Srbe i Srbiju, koji su je brendirali kao 'antisrpsku'“, tjerajući Srbiju da pošalje „protestno pismo protiv rezolucije Ujedinjenih nacija“ (Voice of America, 2015, par. 3).⁴ Uostalom, 8. jula 2015. godine Rusija je stavila veto na rezoluciju Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda o genocidu u Srebrenici.⁵ Adams i Balfour (2014) su prepoznali da se „opis istog djela od grupe počinitelja razlikuje od opisa od grupe žrtava, često dramatično“⁶ (str. 174), čime se srpski pokušaji poništavanja činjenica o genocidu u Bosni i Hercegovini slažu sa obrascem moralne inverzije.

¹ Adams, G. – D. Balfour (2014) *Unmasking Administrative Evil*, 4th Ed, Routledge, New York.

² Bezbradica, M. (2007) *Genocide Phobia in Serbia*, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo.

³ AFP, Reuters (2015) „Britain drafts divisive Srebrenica UN resolution“, pristupljeno 10. 6. 2015, <http://www.dw.de/britain-drafts-divisive-srebrenica-un-resolution/a-18506146>.

⁴ Voice of America (2015) „Bosnian Serb Leader: Drop Srebrenica Genocide Resolution“, pristupljeno 1. 7. 2015, <http://www.voanews.com/content/srebrenica-genocide-resolution-united-nations/2842004.html>.

⁵ Reuters (2015) „Russia vetoes Srebrenica genocide resolution at UN“, pristupljeno 8. 7. 2015, <http://www.theguardian.com/world/2015/jul/08/russia-vetoes-srebrenica-genocide-resolution-un>.

⁶ Adams, G. – D. Balfour (2014) *Unmasking Administrative Evil*, 4th Ed, Routledge, New York.

Prema riječima Adisade Dudić – koja je preživjela genocid u Srebrenici – na komemoraciji o genocidu u Srebrenici u UN-u:

„Nazvati ono što se dogodilo u Srebrenici bilo kojim imenom osim genocidom – bilo da je to masakr, tragedija, katastrofa, sve drugo – ne samo da onemogućava pomirenje nego i podstiče one negatore genocida, te umanjuje bol i patnju žrtava genocida. Time se ponovno viktimiziraju preživjeli i minimizira grozota zločina (...).“⁷

Gaeta (2009) je napisao da je „ključni element definicije genocida namjera da se uništi zaštićena grupa“⁸ (str. 105). Ratni zločini i dokaz opće namjere da se uništi cijela grupa Bošnjaka su bili jasni ne samo u Srebrenici nego i u drugim mjestima u Bosni i Hercegovini.⁹ Negiranje genocida je dio šireg napora da se diskreditiraju dobro dokumentirane činjenice o genocidu i zločinima počinjenim od bosanskih Srba i Srbijanaca i u njihovo ime. Za razliku od dobro istraženih, dokumentiranih činjenica na terenu, srpsko političko rukovodstvo i mediji i dalje negiraju te poduprte činjenice.

Dr. Emir Suljagić, koji je dokumentirao svoje iskustvo iz Srebrenice u knjizi *Razglednica iz groba*, na događaju u organizaciji Memorijalnog muzeja holokausta u Sjedinjenim Američkim Državama je izjavio da „imamo bosanske i srpske političare koji otvoreno i sistemski poriču da se genocid desio u Srebrenica, da su se zločini dogodili bilo gdje u Bosni“¹⁰ (str. 4). U skladu sa istaknutim premisama moralne inverzije, Karadžić i njegovi politički i vojni saveznici uvjerali su srpsko stanovništvo da su rat, etničko čišćenje i genocid nad Bošnjacima potrebni za zaštitu buduće generacije Srba. Međutim, kao što je naglasila ambasadorica Samantha Power (2015), stalna predstavnica SAD-a pri Ujedinjenim nacijama:

„Ekstremisti bosanskih Srba bili su sigurni da genocid nikada neće biti priznat i da se njihovi zločini neće zapamtiti, ali jesu. Krivični

⁷ United Nations (2014) „UN Srebrenica Genocide Anniversary“, pristupljeno 6. 7. 2015, <http://www.unmultimedia.org/tv/unifeed/2015/07/un-srebrenica-genocide-anniversary/>.

⁸ Gaeta, P., ur. (2009) *The UN Genocide Convention: A Commentary*, Oxford University Press, Oxford.

⁹ International Crimes Data Base (2000) „Federal Constitutional Court, 4th Chamber of the Second Senate, Germany: The Prosecutor v. Nikola Jorgić“, pristupljeno 6. 7. 2015, <http://www.internationalcrimesdatabase.org/Case/1088;>
http://www.asser.nl/upload/documents/20120611T032446-Jorgic_Urteil_26-9-1997.pdf.

¹⁰ United State Holocaust Memorial Museum „Fact-Finding, Truth-Telling, and Memorialization Transcript“, pristupljeno 9. 6. 2015, <http://www.ushmm.org/confront-genocide/speakers-and-events/all-speakers-and-events/fifteen-years-later-forward-or-backward-in-the-balkans/fact-finding-truth-telling-and-memorialization-transcript>.

sud UN-a je utvrdio činjenice ovog užasa i genocid nikada neće biti zaboravljen. Oni koji negiraju genocid u Srebrenici danas se samo sramote i ponižavaju¹¹ (str. 9).

Činjenice o ratu u Bosni su jasne. Nakon pada sigurnosne zone pod zaštitom UN-a, tj. holandskog bataljona, srpske snage pod komandom generala Ratka Mladića izvršile su ubistva više od 8.372 bošnjačka civila u Srebrenici 11. jula 1995. godine.¹² Zlonamjerna kršenja međunarodnog prava u Srebrenici i okolici od srpskih vojnih snaga su dokazana izvan svake sumnje i osuđena kao čin genocida od dvaju sudova, Međunarodnog suda pravde (ICJ) i Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (ICTY), u skladu s definicijom u Konvenciji UN-a o genocidu iz 1948. godine.¹³ U naknadnim rezolucijama mnogih vlada širom svijeta, uključujući Kongres Sjedinjenih Američkih Država, Evropsku uniju, Kanadu i dr., prepoznati su zločini počinjeni nad nersrpskim stanovništvom kao genocid.¹⁴ Bartrop i Jacobs (2014) su saželi ove činjenice o agresiji na suverenu naciju Bosne i Hercegovine i genocidu koji je uslijedio u Bosni i Hercegovini, a koji su počinile srpske snage:

„Od početka rata u Bosni (1992–1995) srpske paravojne snage su vršile silovanja, mučenja, deportacije i klanja bošnjačkih civila. Međunarodni sud za ratne zločine za bivšu Jugoslaviju (ICTY) smatrao je ova djela ratnim zločinima i zločinima protiv čovječnosti. Kasnije je postalo jasno da je riječ o etničkom čišćenju. U sklopu koordiniranih srbijanskih i srpskih političkih i vojnih planova za stvaranje etnički čiste velike Srbije, to je predstavljalo zločin genocida“¹⁵ (str. 187).

¹¹ Power, S. (2015) „Honoring the Victims and Survivors of the Genocide in Srebrenica“, *Huff Post*, pristupljeno 2. 7. 2015, http://www.huffingtonpost.com/samantha-power/honoring-the-victims-and_b_7707884.html.

¹² Vidjeti više: Donia, R. J. (2014) *Radovan Karadzic: Architect of the Bosnian Genocide*, Cambridge University Press, New York.

¹³ Vidjeti više: Hoare, Marko A. (2004) *How Bosnia Armed*, Saqi Books, London; Donia, R. J. (2014) *Radovan Karadzic: Architect of the Bosnian Genocide*, Cambridge University Press, New York; Semelin, J. (2003) *Analysis of a Mass Crime: Ethnic Cleansing in the Former Yugoslavia 1991-1999*, Cambridge University Press, New York; Nettelfield, L. J. – S. E. Wagner (2015) *Srebrenica in the Aftermath of Genocide*, Cambridge University Press, New York.

¹⁴ Vidjeti više: Congress of North American Bosniaks (CNAB) at www.bosniak.org and Institute for research of Genocide, Canada at <http://instituteforgenocide.org/>.

¹⁵ Bartrop, P. R. – S. L. Jacobs, ur. (2014) *Modern Genocide: The Definitive Resource and Document Collection*, ABC-CLIO, Santa Barbara.

Osim toga, Donja (2014) je napisao da je Radovan Karadžić – bivši lider bosanskih Srba i desna ruka Slobodana Miloševića, a obojica su bili uhapšeni pod optužbama za ratne zločine – „planirao, naredio, pratio i tražio da opravda genocid u Srebrenici i nakon toga on je ponosno insistirao da je on bio glavni arhitekt“¹⁶ (str. 249). Slično tome, u raspravama o samoj jezgri SS-identiteta za vrijeme Drugog svjetskog rata, Bartov (2000) ju je opisao kao „moralnu inverziju koja oduzima dah“, u kojoj su „genocid i slava“ izjednačeni, a „izvršavanje masovnih ubistva je pretvoreno u slavni poduhvat“¹⁷ (str. 29).

Same ove činjenice ne odvrćaju srbijanske i srpske političare da često napadaju one koji prihvataju istinu. Balkan Transitional Justice (2010) je izvijestio kako Milorad Dodik, trenutni predsjednik manjeg entiteta Bosne i Hercegovine, tvrdi da „masakr više od 8.000 bošnjačkih muškaraca (bosanskih muslimana) i dječaka od srpskih vojnika u julu 1995. nije bio genocid, demantirajući strane zvaničnike koji su prisustvovali obilježavanju zločina dan ranije.“¹⁸ U posljednje vrijeme isti političar je opisivao genocid u Srebrenici kao „najveću obmanu 20. stoljeća“.¹⁹ Kamm je pisao (2015) o nastojanjima manjeg entiteta Bosne i Hercegovine da se negiraju genocid i zločini počinjene od Srba kroz finansiranje tzv. historijskog projekta za Srebrenicu od Stefana Karganovića.²⁰ Dobbs (2012) je izvijestio kako „finansijske evidencije iz entiteta bosanskih Srba poznatog kao Republika Srpska otkrivaju da je grupa pseudostručnjaka – kako je opisuju u Haagu, a koja sebe naziva 'historijskim projektom za Srebrenicu' – dobila više od jednog miliona dolara od entiteta kojem nedostaje novac u proteklih pet godina“²¹ (str. 1). Moralna inverzija se koristi da se opravda negiranje

¹⁶ Donia, R. J. (2014) *Radovan Karadzic: Architect of the Bosnian Genocide*, Cambridge University Press, New York.

¹⁷ Bartov, O. (2000) *Mirrors of Destruction: War, Genocide, and Modern Identity*, Oxford University Press, New York.

¹⁸ Balkan Transitional Justice (2010) „Bosnian Serb Leader Denies Srebrenica Was Genocide“, *Balkan Transitional Justice*, pristupljeno 9. 7. 2015, <http://www.balkaninsight.com/en/article/bosnian-serb-leader-denies-srebrenica-was-genocide>.

¹⁹ Bart, K. – M. Zuvela (2015) „Bosnian Serb leader: Srebrenica was 20th century's 'greatest deception““, *Reuters*, pristupljeno 28. 6. 2015, <http://www.reuters.com/article/2015/06/25/us-bosnia-serbia-arrest-idUSKBN0P51OL20150625>.

²⁰ Kamm, O. (2015) „Genocide at Srebrenica: We must unmask the new deniers“, *The Jewish Chronicle Online*, pristupljeno 10. 6. 2015, <http://www.thejc.com/comment-and-debate/columnists/136926/genocide-srebrenica-we-must-unmask-new-deniers>.

²¹ Dobbs, M. (2012) „The wages of genocide denial“, *Foreign Policy*, pristupljeno 9. 6. 2015, <http://foreignpolicy.com/2012/07/05/the-wages-of-genocide-denial/>.

genocida pomoću pseudoakademske i lažne nauke. Kamm (2015) je ukazao da se taj isti projekat koji finansira Republika Srpska „koristi istom tehnikom kao i negiranje holokausta“ i nazvao ga je „ksenofobičnim glumatanjem“ čineći „negiranje Srebrenice flagrantnijom prevarom negoli samo negiranje holokausta“ (stav 3. i 4).²² Investiranje se nastavlja u poricanju genocida i zataškavanju ratne agresije na Bosnu i Hercegovinu od rukovodstva bosanskih Srba i Srbije uz pomoć lobista za najam u Evropi i Washingtonu²³ ili preko svojih produženih ruku, srpskih nacionalističkih organizacija u SAD-u.²⁴

Nakon što se slegla prašina zbog nedavne posjete vatikanskog pontifa, pape Francisa, Bosni i Hercegovini, postalo je očigledno da je definicija pomirenja lišena funkcionalnih atributa i realnosti na terenu. Papa je govorio o potrebi za pomirenjem i jedinstvom religija kako bi se pospješili daljnji mirovni naponi u zemlji nakon brutalne agresije i genocida od prije 20 godina. Govoreći o ratu i uspostavljanju mirovnih napora u Bosni i Hercegovini, papa Francis je izjavio da se moraju tražiti daljnji aspekti „ka jačanju povjerenja i stvaranju mogućnosti za rast u međusobnom znanju i poštovanju“.²⁵ Kao što je *The New York Times* proglasio, to je bio pledoaje da se okončaju sektaški sukobi širom svijeta. Dok su naponi pape Francisa pohvalni, isti uspostavljaju niži prag očekivanja u vezi sa pomirenjem u poslijeratnoj Bosni. Ta očekivanja će biti u skladu sa definicijom o pomirenju Mirovnog instituta Sjedinjenih Američkih Država: „Dok pomirenje može biti zamišljeno kao potraga za prihvatanjem i pravde, i

²² Kamm, O. (2015) „Genocide at Srebrenica: We must unmask the new deniers“, *The Jewish Chronicle* Online, pristupljeno 10. 6. 2015, <http://www.thejc.com/comment-and-debate/columnists/136926/genocide-srebrenica-we-must-unmask-new-deniers>.

²³ Vidjeti više o naporima lobiranja Republike Srpske: Lynch, L. (2014) „The Self-Destruction of Republika Srpska“, *Balkanist*, pristupljeno 14. 6. 2015, <http://balkanist.net/the-self-destruction-of-republika-srpska/>; Itkowitz, C. (2014) „Which foreign countries spent the most to influence U.S. politics?“, *The Washington Post*, pristupljeno 14. 6. 2015, http://www.washingtonpost.com/blogs/in-the-loop/wp/2014/05/14/which-foreign-countries-spent-the-most-to-influence-u-s-politics/?tid=sm_fb; Corporate Europe Observatory (2010), „Lobbying for governments in Brussels: A lucrative business still under the radar“, str. 24, pristupljeno 14. 6. 2015, <http://corporateeurope.org/sites/default/files/sites/default/files/resource/ceo-lobbying-for-governments.pdf>.

²⁴ Bock-Luna, B. (2007) „The Past in Exile: Serbian Long-distance Nationalism and Identity in the Wake of the Third Balkan War“, LIT Verlag Münster, Frankfurt.

²⁵ Lyman, R. (2015) „Pope Urges a Divided Bosnia to Heal, Declaring 'War Never Again!'“, *The New York Times*, International, str. 8.

istine, i oprosta, isto se pojavljuje u mnogo prozaičnijim oblastima.“²⁶ Takve, prozaične oblasti i poruke pomirenja ne smiju postati vakuum. Napori pomirenja mogu dovesti do rasprave o moralnoj inverziji. Srpski političari stalno govore o potrebi da se pomire putem čestih pokušaja izjednačavanja žrtve i agresora kroz moralnu inverziju.

Prema riječima Adamsa i Balfoura (2014), moralna inverzija je zla aktivnost uvjerljivo prepakovana kao dobra (str. 174).²⁷ Nazivajući nedavni pokušaj britanske vlade da se usvoji rezolucija UN-a o genocidu u Srebrenici kao „napad“, srpski političari i dalje se koriste moralnom inverzijom u poricanju genocida. Srbijansko i srpsko rukovodstvo i dalje ulaže značajna sredstva za poricanje genocida kako bi se potkopao međunarodni pravosudni sistem i ponovno viktimizirali oni koji su preživjeli genocid, time osujećujući mogućnost pomirenja. Pokušaji da se izjednačavaju žrtve i egzekutori su vidljivi svake godine kada Vlada Srbije nastavlja sa ilegalnim zahtjevima za izručenjem zapovjednika Armije BiH i bosanskog političkog rukovodstva iz ratnog perioda. Iste osobe su već istražene i oslobođene kroz postupke Međunarodnog suda za ratne zločine.²⁸ Međutim, najnovija hapšenja Nasera Orića i prethodna hapšenja generala Jovana Divjaka, bosanskog ratnog vođe Ejupa Ganića a i drugih²⁹ još su jedan dokaz moralne inverzije srpskog političkog rukovodstva. Ove potjernice podešavaju se tako da se poklapaju sa godišnjim komemoracijama u čast žrtava genocida u Srebrenici.

Bez sumnje, rat u Bosni i Hercegovini nije bio sektaški sukob prema bilo kojoj mjeri, nego brutalna agresija potpomognuta i podržana od Vlade Srbije,

²⁶ United States Institute of Peace (2003) „Can Faith-Based NGOs Advance Interfaith Reconciliation?: The Case of Bosnia and Herzegovina: Special Report 103“, pristupljeno 8. 6. 2015, <http://www.usip.org/sites/default/files/sr103.pdf>.

²⁷ Adams, G. – D. Balfour (2014) *Unmasking Administrative Evil, 4th Ed*, Routledge, New York.

²⁸ Balkan Insights (2008) „Hague Acquits Srebrenica Bosnian Army Chief“, *Balkan Insight*, pristupljeno 1. 7. 2015, <http://www.balkaninsight.com/en/article/hague-acquits-srebrenica-bosnian-army-chief>.

²⁹ Vidjeti više: Jukic, E. M. – S. Latal (2015) „Naser Oric Arrest Threatens Srebrenica Anniversary“, pristupljeno 1. 7. 2015, <http://www.balkaninsight.com/en/article/srebrenica-commemoration-to-be-postponed-until-oric-s-release>; Traynor, I. (2010) „Former Bosnian president Ejup Ganic arrested at Heathrow“, *The Guardian*, pristupljeno 1. 7. 2015, <http://www.theguardian.com/world/2010/mar/01/ejup-ganic-bosnia-heathrow-arrest>; Hadžovic, E. (2011) „Bosnian General Divjak Arrested on Serbian Warrant“, *Balkan Insight*, pristupljeno 1. 7. 2015, <http://www.balkaninsight.com/en/article/former-bosnian-general-divjak-arrested-on-serbian-warrant>.

njene vojske i paravojskih trupa.³⁰ Pomirenje se može postići samo istinskim i zajedničkim pokušajem da se prepoznaju zločini počinjeni od svih strana i u njihovo ime. Pored prepoznavanja strahota, svi oni koji su neposredno i posredno uključeni u izvršenje nekih od najtežih ratnih zločina u novijoj historiji moraju odgovarati za svoja djela. U najmanju ruku, pomirenjem se ne smije podsticati moralna inverzija i negiranje genocida.

³⁰ Vidjeti više: Hoare, M. A. (2004) „How Bosnia Armed“, Saqi Books, London; Donia, R. J. (2014) „Radovan Karadzic: Architect of the Bosnian Genocide“, Cambridge University Press.